

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри всесвітньої історії

 Ігор ОПРЯ

26 серпня 2026 р.

Зі змінами:

18 вересня 2026 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ООК 12 УКРАЇНСЬКИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЄКТ XVII СТ.:
СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ВЛАДИ (ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР)**

підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти

за освітньо-професійною програмою Історія

спеціальності В9 Історія та археологія

галузі знань В Культура, мистецтво та гуманітарні науки

мова навчання українська

2026-2027 навчальний рік

Розробник програми: Олександр ЮГА, кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри всесвітньої історії

Затверджено на засіданні кафедри всесвітньої історії

Протокол № 8 від 26 серпня 2026 року

Завідувач кафедри Ігор ОПРЯ

Зі змінами:

Протокол № 9 від 18 вересня 2026 року

Завідувач кафедри Ігор ОПРЯ

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньої програми Олександр КОМАРНІЦЬКИЙ

Зміст робочої програми навчальної дисципліни

1. Метою студіювання навчальної дисципліни є вивчення здобувачами вищої освіти ОС «Магістр» системи знань про процес організаційного оформлення та функціонування інституту влади Української держави XVII ст. в загальноєвропейському контексті

2. Обсяг дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни
Семестр вивчення	1
Кількість кредитів ЄКТС	3
Загальний обсяг годин	90
Кількість годин навчальних занять	36
Лекційні заняття	16
Практичні заняття	-
Семінарські заняття	20
Лабораторні заняття	-
Самостійна та індивідуальна робота	54
Форма підсумкового контролю	екзамен

3. Статус дисципліни *обов'язковий освітній компонент професійної підготовки*

4. Передумови для вивчення дисципліни – дисципліна вивчається у першому семестрі.

5. Програмні компетентності навчання

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру в галузі історії та археології.
Загальні компетентності	ЗК 01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	СК 03. Здатність презентувати та обговорювати результати досліджень і професійної діяльності у сфері історії та археології. СК 11. Здатність виявляти характерні риси організаційного оформлення та функціонування інституту влади Української держави XVII ст.

6. Прогнозовані результати навчання:

ПРН 01. Аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень.

ПРН 10. Аналізувати процес становлення інституту влади в Україні XVII ст. у контексті тогочасної європейської практики.

7. Методи навчання: Словесні, наочні методи: лекція, розповідь, пояснення, бесіда, дискусія, диспут; метод критичного аналізу джерел та наукової літератури; метод моделювання історичних ситуацій; робота з інтернет публікаціями, створення й демонстрування презентацій; технології дистанційного навчання.

8. Засоби діагностики результатів навчання: усне опитування, тести, поточні самостійні роботи за результатами попередньо вивченої теми, модульна контрольна робота, написання есе і рефератів, зокрема із використанням модульного об'єктно-орієнтованого динамічного навчального середовища MOODLE (за відповідних умов переходу до формату онлайн навчання), екзамен.

9. Програма навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	Разом	у тому числі					
		лекційні заняття	практичні заняття	семінарські заняття	лабораторні заняття	самостійна та індивідуальна навчально- дослідна робота	
Змістовий модуль 1. Український політичний проєкт XVII ст.: становлення національного інституту влади (європейський вимір)							
Тема 1. Вступ. Історіографія проблеми навчального курсу й огляд джерельної бази його дослідження	10	2				8	
Тема 2. Становлення національного інституту влади та його прикметні риси	10	2		2		6	
Тема 3. Політичні інститути та їх функціонування	10	2		2		6	
Тема 4. Політика влади у сфері соціальних відносин	10	2		2		6	
Тема 5. Організація владою української господарської структури	8	2				6	
Тема 6. Вектори та програмні засади зовнішньополітичної діяльності урядів	10	2		2		6	

Тема 7. Роль революції у суспільно-політичних процесах в Україні середини – другої половини XVII ст.	10	4		2		4	
Тема 8. Національний інститут влади: становлення, сутність та механізм функціонування (1648 – 1676 рр.)	8			4		4	
Тема 9. Заходи влади у соціально-економічному житті козацької України	6			2		4	
Тема 10. Розробка та реалізація українськими урядами зовнішньополітичного курсу козацької України	8			4		4	
Разом годин	90	16		20		54	

10. Форми поточного та підсумкового контролю

Поточний контроль проводиться з метою перевірки рівня підготовки здобувачів вищої освіти за визначеною темою; забезпечення зворотного зв'язку між викладачем та здобувачами вищої освіти, управління навчальною мотивацією здобувачів. Поточний контроль проводиться у формі усного опитування, письмового контролю (поточні письмові самостійні роботи за результатами попередньо вивченої теми). Форма модульного контролю: модульна контрольна робота. Формою підсумкового контролю є екзамен.

11. Критерії оцінювання результатів навчання

Увесь навчальний курс оцінюється в 100 балів. В поточне оцінювання включається: семінарські заняття – 23 бали, модульна контрольна робота – 25 балів, самостійна робота – 12 балів.

Умови допуску до підсумкового контролю: обов'язкова присутність на лекційних заняттях, активність упродовж семестру на семінарських заняттях, відвідування/відпрацювання усіх семінарських занять, написання МКР та виконання завдань самостійної роботи.

Поточний і модульний контроль (100 балів)				Сума
Змістовий модуль 1				100
Поточний контроль	МКР	Самостійна робота	Екзамен	
23 бали	25 балів	12 балів	40 балів	

Оцінювання семінарського заняття

Оцінювання на семінарських заняттях відбувається за 12-бальною системою відповідно до критеріїв визначених «Положенням про рейтингову систему оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

(нова редакція)». Максимальний бал оцінки поточної успішності здобувачів вищої освіти на навчальних заняттях рівний 12.

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих фактів без зв'язку між ними: відповідає на запитання, які потребують відповіді „так» чи „ні». Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.
	2	Здобувач вищої освіти мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спроби розповісти суть заданого матеріалу, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні „так» чи „ні». Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.
	3	Здобувач вищої освіти намагається аналізувати на основі елементарних знань і навичок; виявляє окремі властивості; робить спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру; за допомогою викладача робить прості узагальнення. Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.
Середній (репродуктивний)	4	Здобувач вищої освіти володіє початковими знаннями, знає близько половини навчального матеріалу, здатний певною мірою відтворити його; орієнтується у поняттях, визначеннях; самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.
	5	Здобувач вищої освіти знає половину навчального матеріалу, розуміє сутність навчальної дисципліни, може дати визначення понять, категорій (однак з окремими помилками); вміє працювати з підручником, самостійно опрацьовувати частину навчального матеріалу; робить прості узагальнення але окремі висновки не логічні, не послідовні. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.
	6	Здобувач вищої освіти розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхнево аналізувати події, ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання, користуватися додатковими джерелами. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.
Достатній (алгоритмічно дієвий)	7	Здобувач вищої освіти правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, оперує базовими теоріями і фактами, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити приклади на підтвердження певних думок; вміє самостійно користуватися додатковими джерелами; правильно використовує термінологію; здатен скласти таблиці, схеми. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	8	Знання здобувачем вищої освіти досить повні, він достатньо вільно застосовує вивчений матеріал; вміє аналізувати, робити висновки; відповідь повна, логічна, обґрунтована, однак з окремими неточностями; вміє самостійно працювати. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	9	Здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим матеріалом, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні

		висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; чітко тлумачить поняття, категорії, нормативні документи; формулює закони; може самостійно опрацьовувати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
Високий (творчо-професійний)	10	Здобувач вищої освіти володіє глибокими і міцними знаннями; може визначати тенденції та суперечності різних процесів; робить аргументовані висновки; практично оцінює сучасні тенденції, факти, явища, процеси; розв'язує творчі завдання; може сприймати іншу позицію як альтернативну; знає суміжні дисципліни; використовує знання, аналізуючи різні явища, процеси. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	11	Здобувач вищої освіти володіє узагальненими знаннями з навчальної дисципліни; вміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, круглі столи тощо); спроможний самостійно вивчити матеріал; оцінювати різноманітні явища, процеси; займає активну життєву позицію. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	12	Здобувач вищої освіти має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування та доведення своєї думки; розв'язує складні проблемні завдання; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.

Відвідування занять. Очікується, що всі студенти відвідають усі лекції і семінарські заняття курсу. Студенти мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися термінів виконання усіх видів робіт, передбачених курсом. «Положення про організацію освітнього процесу в КПНУ імені Івана Огієнка» [URL: https://drive.google.com/file/d/1ZbMN35h-7ZSJBBOVvL2bTCaLtRbcQA86/view](https://drive.google.com/file/d/1ZbMN35h-7ZSJBBOVvL2bTCaLtRbcQA86/view)

Оцінювання самостійної роботи

Самостійна робота полягає у виконанні здобувачами вищої освіти есе із запропонованого переліку тем.

Вимоги до есе:

– Обсяг – 2-3 сторінки.

У **вступі** необхідно:

окреслити проблему (а не просто тему);

пояснити, чому вона є важливою для вивчення.

Основна частина

- розкриває сутність проблеми;
- показує її історичні витоки;
- містить інтерпретацію, а не простий опис.

Висновки:

узагальнити висловлені аргументи;

показати значення теми для сучасності;

зробити підсумкове осмислення, а не повтор тексту.

Максимальний бал за виконання самостійної роботи – 12 балів. Мінімальний бал, необхідний для зарахування реферату – 7 балів (60 %).

Оцінювання модульної контрольної роботи (25 балів)

Після вивчення усього матеріалу здобувачі вищої освіти пишуть модульну контрольну роботу (МКР).

Модульна контрольна робота є обов'язковою складовою підсумкового контролю навчальних досягнень здобувачів вищої освіти ОС «Магістр» з освітнього компоненту «Український політичний проєкт XVII ст.: становлення інституту влади (європейський вимір)». Вона складається з 5 завдань у кожному варіанті: 1 і 2 питання – 8 і 10 балів відповідно, 3 питання – 5 балів, 4 і 5 – по 1 балу (всього – 25 балів).

Модульна контрольна робота виконується у письмовій формі. До її написання допускаються усі здобувачі вищої освіти. Ті з них, які за результатами виконання МКР отримали рейтинговий бал менший 60% (14 балів і менше) від максимальної кількості балів, виділених на цей вид роботи, а також ті, що не з'явилися для виконання або не виконали завдань, вважаються такими, що мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, ліквідація якої є обов'язковою.

З навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти пишуть одну модульну контрольну роботу.

Критерії оцінювання

Шкала ECTS	Бали	Критерії оцінювання
«відмінно»	22–25 балів	Здобувач вищої освіти у відповідях на питання демонструє глибокі знання, повною мірою володіє матеріалом, що дозволяє виявляти розуміння змісту предмету, його основних положень, категоріального апарату тощо, може обґрунтовувати свої судження, аргументуючи правильну відповідь, логічно та послідовно формулює текст відповіді на поставлене завдання.
«добре»	18–21 балів	Результати відповідей здобувача вищої освіти відповідають тим самим вимогам, що й для оцінки «відмінно», але при цьому здобувач допускає певні неточності та незначні помилки. Здобувач володіє матеріалом, правильно відповідаючи на поставлені завдання, логічно формулює відповіді, намагаючись аргументувати їх.
«задовільно»	15–17 балів	Відповіді здобувача вищої освіти на питання дозволяють виявити знання і розуміння основних положень предмета,

		певне володіння категоріальним апаратом, проте характеризуються фрагментарністю, відсутністю повноти та аргументованості. Здобувач допускає помилки при відповідях на питання, не вміє достатньо обґрунтувати свої судження.
«незадовільно»	0–14 балів (не зараховано)	Відповіді здобувача вищої освіти на питання не виявили знань та розуміння основних положень предмета, що спричинило значну кількість помилок або, взагалі, повну/часткову відсутність відповідей. Здобувач не вміє логічно побудувати відповідь, обґрунтовувати свої судження, плутається у розумінні категоріального апарату тощо.

Академічна доброчесність. Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її не зарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману. URL: <https://integrity.kpnu.edu.ua/>

Використання здобувачами вищої освіти в освітньому процесі інструментів ШІ чітко визначено “Положенням про використання штучного інтелекту в Кам’янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка”, введено в дію наказом в.о. ректора від 02 вересня 2026 р., № 144-ОД. URL: <https://drive.google.com/file/d/1eDvHgBvZUYojWNwNwkIED66qGDPPpHrB/view>

Визнання результатів неформальної та (або) інформальної освіти

У випадку, якщо здобувач освіти отримав знання у неформальній та/або інформальній освіті, зарахування результатів навчання здійснюється згідно «Порядку визнання в Кам’янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти (нова редакція)», зокрема, якщо їх тематика відповідає змісту навчальної дисципліни (окремій темі). URL: <https://drive.google.com/file/d/19GCSM3y-K496gs8RQJp0mO9FjUJumB4T/view>

В неформальній освіті:

- закінчення професійних курсів, семінарів або тренінгів, тематика яких відповідає змісту освітнього компоненту (окремій темі);
- підготовка конкурсної наукової роботи;
- призове місце на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт;
- призове місце на Всеукраїнській студентській олімпіаді;

В інформальній освіті:

- наявність наукової публікації;

- громадська або волонтерська діяльність.

Семестровий екзамен (40 балів)

Білет екзамену складається з трьох теоретичних питань, перші два з яких оцінюються по 14 балів, а третє – 12 балів.

Питання екзаменаційного білета оцінюються відповідно до таких критеріїв:

Оцінка	Вимоги
«Відмінно» 40-35 балів	Здобувач вищої освіти виявляє глибокі фундаментальні теоретичні знання, повно викладає вивчений матеріал, виявляє розуміння предмета висловлювання, розуміє можливість різних тлумачень однієї і тієї ж проблеми, вміє оцінювати аргументи для її доведення, формулює своє бачення проблеми, виявляє розуміння матеріалу, може обґрунтовувати свої судження, застосовувати знання на практиці у нестандартних ситуаціях, наводити необхідні приклади, викладає матеріал логічно, послідовно, вживає мовні засоби відповідно до норм української літературної мови.
«Добре» 34-29 балів	Якщо відповідь студента відповідає тим самим вимогам, що і для оцінки «відмінно», але при цьому студент допускає 1-2 помилки, які сам виправляє, і 1-2 недоліки в послідовності викладу матеріалу та мовному оформленні висловлювання. Студент вміє наводити власні приклади на підтвердження нових думок, може застосовувати вивчений матеріал у стандартних та дещо змінених ситуаціях.
«Задовільно» 28-24 балів	Якщо студент виявляє знання і розуміння основних положень предмета, але викладає матеріал неповно і допускає неточності у визначенні понять; не вміє досить глибоко і доказово обґрунтовувати свої судження і наводити приклади; не в змозі захистити проект побудови системи роботи з певних тем дисципліни; викладає матеріал непослідовно і допускає помилки в мовному оформленні викладу.
«Незадовільно» 23 бали і менше	Якщо студент виявляє незнання більшої частини вивченого матеріалу, не володіє методичним апаратом, допускає помилки у формулюванні понять, які спотворюють їх зміст, не вміє самостійно побудувати систему вивчення певних тем, хаотично і невпевнено викладає матеріал. Студент неспроможний виконати стандартні завдання навіть після навідних питань викладача.

Оцінювання екзамену:

Здобувачі вищої освіти, які мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, не допускаються до екзамену. Вони допускаються до екзамену після ліквідації академічної заборгованості за результатами поточного контролю. Вважається, що студент підготувався до екзамену, якщо рейтингова оцінка за його результатом більша або дорівнює 24 балам. Студентам, які за екзамен отримали незадовільну оцінку,

дозволяється ліквідувати академічну заборгованість після належної підготовки. Ліквідація академічної заборгованості за результатами семестрового контролю дозволяється до початку наступного семестру в час, визначений графіком ліквідації академічної заборгованості та допускається не більше двох разів з навчальної дисципліни: один раз викладачеві, другий – комісії, яка створюється за розпорядженням декана факультету.

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до таблиці відповідності.

**Таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних
досягнень здобувачів вищої освіти**

Рейтингова оцінка з кредитного модуля (навчальної дисципліни)	Підсумкова оцінка за шкалою ЄКТС	Підсумкова оцінка за національною шкалою
		екзаменаційна
90-100	A (відмінно)/Excellent	відмінно
82-89	B (добре)	добре
75-81	C (добре)/Good	
67-74	D (задовільно)/Satisfactory	задовільно
60-66	E (достатньо)/Enough	
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)/Fail	незадовільно
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)/Fail	

12. Умови визначення успішного засвоєння освітнього компоненту «Український політичний проєкт XVII ст.: становлення інституту влади» (європейський вимір):

- кредити присвоюються здобувачам вищої освіти після завершення навчальної дисципліни та успішного оцінювання досягнутих ними результатів навчання;

- критерієм успішного проходження здобувачем вищої освіти оцінювання результатів навчання є досягнення ним мінімального порогового рівня оцінок за кожним запланованим результатом навчання освітнього компоненту та мінімального порогового рівня оцінки за освітнім компонентом загалом, який складає 60% від максимально можливої кількості балів, визначеної відповідними нормативними документами Університету;

- здобувач вищої освіти вважається таким, що має академічну заборгованість за результатами поточного контролю, якщо він не відпрацював пропущені навчальні заняття, не пересклав оцінки 0, 1, 2, 3 отримані на навчальних заняттях, не виконав або виконав модульну контрольну роботу, завдання самостійної та індивідуальної робіт з оцінкою, що становить менше 60% від максимальної кількості балів, виділених на ці види робіт;

- здобувач вищої освіти, який має академічну заборгованість з освітнього компоненту за результатами поточного контролю, не допускається до екзамену. Рішення про недопущення за поданням викладача приймає декан факультету, його оприлюднюють до початку екзамену. У відомості обліку успішності роблять запис «не допущено»;

- здобувач вищої освіти допускається до складання екзамену після ліквідації академічної заборгованості за результатами поточного контролю;

- здобувач вищої освіти підготувався до екзамену з освітнього компонента, якщо його рейтингова оцінка за результатами екзамену є більшою або рівною 24 балам (60% від максимально можливої для даної форми контролю кількості балів). Рейтингову оцінку такого здобувача вищої освіти з освітнього компонента визначають як суму рейтингової оцінки за результатами поточної успішності та рейтингової оцінки за результатами екзамену;

- якщо допущений до екзамену здобувач вищої освіти не підготувався (його рейтингова оцінка за результатами екзамену є меншою 24 балів), то бали за екзамен до рейтингової оцінки поточної успішності не додаються, виставляють підсумкову оцінку з освітнього компоненту FX за шкалою ЄКТС та «незадовільно» за національною шкалою;

- здобувачам вищої освіти, які за результатами підсумкового контролю у формі екзамену отримали незадовільну оцінку, дозволяють ліквідувати академічну заборгованість після належної підготовки;

- ліквідацію академічної заборгованості за результатами семестрового контролю дозволяють до початку наступного семестру в час, визначений графіком ліквідації академічної заборгованості, та допускають не більше двох разів: перший раз – викладачеві, другий – комісії яку створюють за розпорядженням декана факультету;

- відповідь здобувача вищої освіти, який ліквідовує академічну заборгованість на засіданні комісії, оцінюють за 100-бальною шкалою без урахування рейтингової оцінки поточної успішності;

- за неуспішного проходження оцінювання результатів навчання за освітнім компонентом кредити здобувачі вищої освіти не присвоюють;

- якщо здобувач вищої освіти, допущений до семестрового контролю не з'явився на семестровий екзамен, у відомості обліку успішності викладач записує «не з'явився». Про незалежні від здобувача вищої освіти причини (у тому числі непрацездатність у зв'язку із хворобою), які підтверджують неможливість його присутності на екзамені, він має негайно повідомити декана факультету.

13. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна.

Для проведення лекційних і семінарських занять, а також контролю за самостійною роботою здобувачів вищої освіти використовуються мультимедійна лекційна аудиторія, мультимедійний проєктор, екран для проєктора, ноутбук або персональний комп'ютер, мережа Інтернет, модульне

об'єктно-орієнтоване динамічне середовище MOODLE, конференції у Google Meet.

Рекомендована література

Джерела

1. Джерела з історії Національно-визвольної війни українського народу 1648 – 1658 рр. / Упорядник док. іст. наук, проф. протоієрей УПЦ Київського Патріархату о. Юрій Мицик. Київ, 2012–2015. Т. 1–4.
2. Документи Богдана Хмельницького, 1648–1657 / Ін-т сусп. наук, Акад. наук Української РСР, Архів. упр. при Раді Міністрів УРСР; упоряд.: І. Крип'якевич та І. Бутич. Київ: Вид-во АН Української РСР, 1961.
3. Національно-визвольна війна в Україні 1648–1657 рр.: Зб. за док. актових книг / Держ. ком. архівів України, Центр. держ. іст. архів України; ред. Л. А. Сухих; упоряд.: Л. А. Сухих, В. В. Страшко. Київ: [б.в.], 2008.
4. Оляничин Д. Пункти Івана Виговського українським послам на Варшавський сейм 1659 року // ЗНТШ. Пр. істор.-філос. секції / Наук. т-во ім. Т. Шевченка у Львові: ред. О. Купчинський. Львів: Вид-во Наук. т-ва ім. Т. Шевченка у Львові; 1991. Т. ССХХІІ. С. 327–350.
5. Тисяча років української суспільно-політичної думки. У 9-ти т. / голова ред. кол., наук. ред. Т. Гунчак. Київ: Дніпро, 2001. Т. 2–3.
6. Універсали Богдана Хмельницького, 1648–1657 / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України, Ін-т укр. археогр. та джерелозн. ім. М. С. Грушевського; упоряд.: І. Крип'якевич, І. Бутич; ред. кол.: В. Смолій, Г. Боряк, І. Бутич [та ін.]. Київ: Альтернативи, 1998.
7. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича, (1657–1687) / Ін-т укр. археогр. та джерелозн. ім. М. С. Грушевського, НТШ, Центр. держ. істор. архів України; упоряд.: І. Бутич, В. Ринсевич, І. Тесленко; ред. кол.: П. Сохань (голова), Г. Боряк, В. Брехуненко [та ін.]. Київ; Львів: НТШ, 2004.

Основна література

1. Єрмолаєв В. М., Козаченко А. І. Органи влади і управління Української держави (друга половина XVII – XVIII ст.): Навч. посіб. / М-во освіти і науки України, Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Харків: Право, 2002.
2. Навчально-методичний практикум «Історія України: козацько-гетьманська доба (друга половина XVI – кінець XVIII ст.)» для студентів спеціальності «Історія» [Електронний ресурс] / укл. О. Лильо. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2015.
Режим доступу:
http://er.ucu.edu.ua/bitstream/handle/1/517/Lyilio_praktykum%20kozaky.pdf?sequence=4.

3. Сас П. М. Політична культура українського суспільства (кінець XVI – перша половина XVII ст.): Навч. посібник. Київ: «Либідь», 1998.
4. Смолій В., Степанков В., Горобець В., Чухліб Т. Дипломатія на «межі світу»: міжнародні відносини та зовнішня політика Української держави (XVII ст. – 1750-ті рр.). Посібник для університетів. Київ: Вид-во «АМЕННОТЕР», 2016.
5. Смолій В., Степанков В. Політична система українського суспільства у роки Національної революції XVII ст. Київ, 2008.
6. Смолій В., Степанков В. Український політичний проект XVII ст.: становлення національного інституту влади / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2014.
7. Смолій В., Степанков В. Феномен Української національної революції XVII ст.: компаративні та евристичні проєкції / НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2019. 374 с.
8. Степанков В. С., Юга О. А. Українська держава в середині XVII ст.: проблеми становлення, боротьби за незалежність і впливу геополітичного фактора: Навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи студентів. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, комп'ютерно-інформаційна лабораторія історичного факультету, 2018. 148 с.
9. Українське козацтво як явище історії та культури: науково-допоміжний бібліографічний покажчик / Бібліотека Криворізького державного педагогічного університету ; [упоряд. : О. М. Грамм, Л. П. Абдула ; бібліогр. ред. О. О. Лебедюк, за заг. ред. О. М. Кравченко]. Кривий Ріг, 2017.
10. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII століття. Київ, 1997.

Додаткова література

1. Брехуненко В. Східна брама Європи. Козацька Україна в середині XVII–XVIII ст. / Ред. Ю. Олійник. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ: Темпора, 2014.
2. Газін В. Між Москвою та Варшавою. «Українське питання» у 1654–1667 рр. / наук. ред. – проф. В. С. Степанков. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2019.
3. Газін В. В. Павло Тетеря. Київ: Арій, 2013.
4. Горобець В. «Волимо царя східного...» Український Гетьманат та російська династія до і після Переяслава / Укр. наук. ін-т Гарвард. ун-ту, Ін-т Критики. Київ: Вид-во «Часопис «Критика»», 2007.
5. Горобець В. Від союзу до інкорпорації: українсько-російські відносини другої половини XVII – першої чверті XVIII ст. / редкол.:

- С. В. Кульчицький (гол. ред.), В. Ф. Верстюк, О. Б. Головка [та ін.]; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. Київ: [б.в.].
6. Горобець В. Влада та соціум Гетьманату. Дослідження з політичної і соціальної історії ранньомодерної України / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2009.
 7. Горобець В. Еліта козацької України в пошуках політичної легітимації; стосунки з Москвою та Варшавою, 1654–1665 / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України, Наук.-дослід. ін-т козацтва. Київ: [б. в.] 2001.
 8. Грушевський М. Історія України-Руси. Київ, 1995-1998. Т. VII–X.
 9. Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині XVII–XVIII ст.: кордони, населення, право. Київ: Основи, 1996.
 10. Матях В. Політичні цінності в суспільній свідомості соціуму. *Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII–XVIII ст. в 2-х кн.* / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України; редкол.: В. Смолій (відп. ред.), О. Бачинська, В. Горобець [та ін.]. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2018. Кн. 2: 370-річчю Української національної революції присвячується.
 11. Пасічник М. С. Україна в період Руїни: 60–80-ті роки XVII століття. Львів: [б.в.], 2010.
 12. Перналь Анджей Б. Річ Посполита двох народів і Україна. Дипломатичні відносини 1648–1659 / Пер. з пол. Ю. Мицика за участі І. Тарасенко. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2013.
 13. Полтавець С. Українська політична думка середини XVII століття / За ред. В.В. Кривошеї; Нац. акад. наук України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. Київ: Світогляд, 2009.
 14. Савчук Н. О. Українська держава за гетьманування Ю. Хмельницького (1659 – поч. 1663 рр.). Кам'янець-Подільський: «Каліграф», 2001.
 15. Смолій В., Степанков В. Богдан Хмельницький: Полководець, дипломат, державотворець / Наук. ред. Ю. І. Шаповал. НАН України. Інститут історії України, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. Київ: Парлам. вид-во, 2020. 752 с.
 16. Смолій В., Степанков В. Влада в Українській державі: сутнісний зміст та вектори позиціонування. *Українська держава другої половини XVII – XVIII ст.: політика, суспільство, культура* / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України, Наук.-дослід. ін-т козацтва; ред. кол.: В. Смолій (відп. ред.), О. Бачинська, В. Горобець [та ін.]. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2014.
 17. Смолій В., Степанков В. Дипломатична служба та зовнішньополітична діяльність. *Історія Української держави: Гетьманат ранньомодерної доби* / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України; відп. ред. В. Смолій. Київ: Арій, 2018.

18. Смолій В., Степанков В. Інститут влади в політичній системі України (середина – друга половина XVII ст.) / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2014.
19. Смолій В., Степанков В. Петро Дорошенко. Політичний портрет: наукове видання / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. Київ: Темпора, 2011.
20. Смолій В., Степанков В., Горобець В., Чухліб Т. Дипломатія Українського Гетьманату в міжнародних політичних комбінаціях раннього нового часу. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2022.
21. Таїрова-Яковлева Т. Гадяцька угода – текстологічний аналіз. *Гадяцька унія 1658 року* / Ін-т укр. археогр. та джерелозн. ім. М. С. Грушевського НАН України, Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». Канад. Ін-т Українських Студій; ред. кол.: П. Сохань (гол. ред.), В. Брехуненко (відп. секр.), Д. Бурім [та ін.]. Київ: Ін-т укр. археогр. та джерелозн. ім. М. С. Грушевського НАН України, 2008.
22. Федорук Я. О. Віленський договір 1656 року і Східноєвропейська криза і Україна у середині XVII століття / Нац. акад. наук України, Ін-т укр. археогр. та джерелозн. ім. М. С. Грушевського, Канад. Ін-т Українських Студій. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011.
23. Чухліб Т. Гетьмани і монархи. Українська держава в міжнародних відносинах 1648–1714 рр. Вид. 2-ге, доопрац. Київ: Арістей, 2005.
24. Чухліб Т. Козаки і Татари. Українсько-кримські союзи 1500–1700-х років. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2017.
25. Чухліб Т. Козаки та Яничари. Україна у християнсько-мусульманських війнах 1500–1700 років. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010.
26. Чухліб Т. Словотворча революція Війська Запорозького : діяхронно-семантичний аналіз понятійних конструкцій зі словом «Україна». *Соціополітичний простір ранньомодерної України: Історичні нариси* / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України; відп. ред. В. Смолій. Київ: [б.в.], 2018.
27. Щербак В. Державна ідея в ранньомодерній Україні. Вінниця: ТОВ «Твори», 2019.
28. Юга О. Еволюція козацької проблеми в українську у сприйнятті урядовців Речі Посполитої (остання третина XVI – початок XVII ст.). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів* [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2026. Вип. 25. С. 219-222.

29. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. 2-е вид., перероб. і розшир. / Український наук. ін-т Гарвард. ун-ту, Ін-т Критики. Київ: Критика, 2005.
30. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст. Київ: Критика, 2012.
31. Яковлева Т. Руїна Гетьманщини: Від Переяславської ради-2 до Андрусівської угоди (1659–1667 рр.) / Пер. з рос. Л. Білик. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003.

15. Інформаційні ресурси

1. Сайт Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського
URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Сайт Національної Парламентської бібліотеки України
URL: <http://www.nplu.kiev.ua/>
3. Сайт Інституту історії України НАН України.
URL: <http://history.org.ua/uk>